

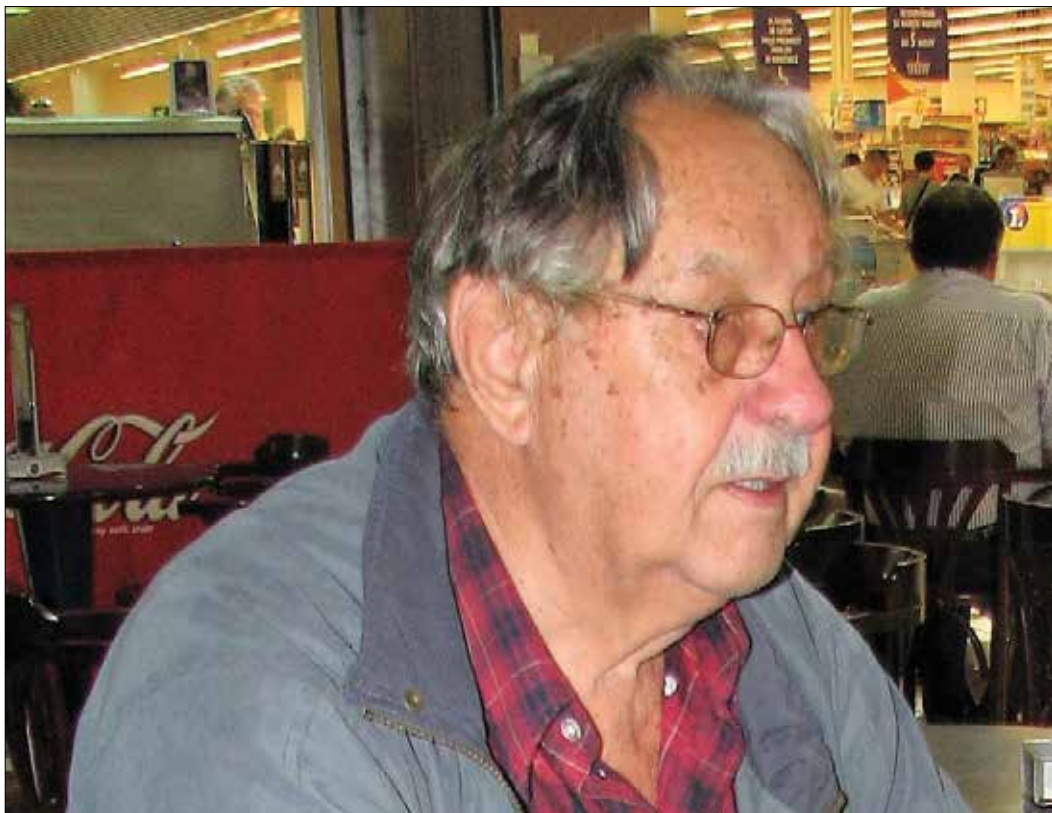
Dr. Živko Košir je 10. oktobra 2017 praznoval 90 let

Pogovor z dr. Živkom Koširjem o njegovem delu, uspehih in pogledih je vodil mag. Franc Perko.

1. Le nekaj let po vrnitvi iz taborišča ste končali gimnazijo in se leta 1949 vpisali kot prva generacija na študij gozdarstva na tedanji Fakulteti za agronomijo in gozdarstvo v Ljubljani. Zakaj gozdarstvo?

Teh »par let« je bilo res zelo živahnih. To so bila leta, v katerih sem v prepletu dokončevanja gimnazije po skrajšani metodi študija (predavanja – izpiti) kot skojevec opravljal številne politične zadolžitve, to je bil tudi čas prvih mladinskih brigad in čas, v katerem smo sestavljali družinske vezi. Tako kot številni drugi kolegi moje generacije sem bil priložnostno zaposlen in ob

tem sprejemal življenjske odločitve kot nikoli več kasneje. Zakaj gozdarstvo? No, moj hobi je bila elektrika, radio, celo med vojno sem imel na podstrešju napeljšano anteno in nekakšen domači hobi radio. Zato sem se jeseni leta 1946 vpisal na fakulteto za elektrotehniko. Vendar sem na tedaj obveznih praksah kmalu uvidel, da imam tovarn za vedno dovolj. Želel sem ven, na zrak, morda gozdarstvo? Ta fakulteta pa je bila v Zagrebu; to pa ni šlo, saj sem imel že družino. Ko so ustanovili gozdarsko fakulteto v Ljubljani, sem pustil fakulteto za elektrotehniko in kolege ter se vpisal na gozdarstvo. Z nemalo zamere sem se tedaj tudi za vedno poslovil od politične aktivnosti. Pospešil sem študij, da bi nadomestil zamujeno, in na gozdarstvu diplomiral takoj z zaključkom devetega semestra po opravljenih skupinskih izpitih

Slika 1: Dr. Živko Košir leta 2010 (foto: F. Perko)

(urejanje, organizacija, gojenje) ter zagovorom diplomske naloge Gozdni tip črnega gabra in lipovca pri prof. J. Šafarju (Zagreb), ker je bil prof. S. Sotošek že v »nemilosti«, tako da imam številko diplome 1/1954 z dne 4. marca. Ja, povojni časi, živeli smo kot na brzicah razburkane reke, ki se je le počasi razlivala v umirjen tok.

2. Sodite v prvo generacijo gozdarjev, ki je študij končala v Ljubljani. Za diplomsko nalogo ste si izbrali Gozdni tip črnega gabra in lipovca. Torej ste se že med študijem usmerili v poslanstvo spoznavanja gozdnih rastišč in takoj po končanem študiju v njihovo uporabo pri gospodarjenju z gozdovi?

Dobesedno očaral me je profesor G. Tomažič. V njegovih začetnih predavanjih sem našel smisel gozdarstva in moja pot je bila dokončno začrtana. V prvem semestru je prof. S. Sotošek izbral tri demonstratorje za svojo katedro, med njimi tudi mene, in tako sem bil poleg drugih vključen v fitocenološko kartiranje gozdov (tedaj učnih) v Kamniški Bistrici, ki sta ga vodila prof. G. Tomažič in inž. gozd. S. Cvek. Ker sem bil dodeljen za spremljavo prof. Tomažiču, sem bil vseskozi pri viru znanja in učenja. Brez fitocenološke literature ne bi šlo in priskrbel mi jo je profesor Sotošek. Res je bil pogumen korak samostojno opisati neznano združbo, vendar je bilo to le logično nadaljevanje mojega dela in mojih spoznanj. In to originalno delo, ki velja še dandanes, je bilo tudi visoko ocenjeno; od predsednika izpitne komisije prof. F. Sevnika sem dobil osem pik.

3. Biro za gozdarsko načrtovanje je bil ustanovljen z namenom, da bi začeli z urejanjem vseh gozdov, tudi zasebnih, ki je bilo uzakonjeno leta 1953.

Biro sem ustanovil leta 1961, ko je prenehala delovati Poslovna zveza za kmetijstvo in gozdarstvo, toda ne le zaradi nadaljnjega urejanja zasebnih gozdov, ki jih gozdarska služba za urejanje gozdov pri Gozdnem gospodarstvu Ljubljana ni mogla (hotela) prevzeti, temveč sem v tem videl priložnost, da bi začeli s sistematičnimi fitocenoškimi proučevanji in kartiranjem gozdne vegetacije. Če bi poskušal ustvariti Biro le

za fitocenološko proučevanje in kartiranje, ne bi uspel, ker bi to preprečila ali gozdarski institut, ki je imel po zakonu predpravicu za izvajanje takih programov, ali pa SAZU. O tem sem obširneje pisal v Gozdarskem vestniku, 2015 str. 88–104.

4. Tako je Biro za gozdarsko načrtovanje kot osnovo za gozdnogospodarsko načrtovanje hkrati proučeval in tudi uporabljal spoznanja o gozdnih rastiščih na področjih, kjer je gozdove urejal?

Da, kjer smo izdelovali gozdnogospodarske načrte, smo kartirali v majhnem merilu, ker je bil moj glavni cilj tesno povezovati gospodarjenje z gozdovi z rastiščnimi razmerami in jih predstaviti z gozdno združbo in njej prilagojenim rastiščnogojitvenim tipom. Za organizacijo in tehnično izvedbo tako obsežnega kartiranja in izdelave gozdnovegetacijskih kart je bilo odločilno poznavanje metod proučevanja rastišč in kartiranja gozdnih združb. S tem sem se seznanil na praksi na Inštitutu za rastiščno vedo (Standortskunde) v Stuttgartu (1958), še posebno pa je bilo pomembno tesno povezovanje s fitocenologi v sosednjih državah, ker sem tako dobil trajni vir recentne fitocenološke literature. To povezavo mi je omogočil dr. V. Tregubov, s katerim sem sodeloval pri projektu kartiranja Zgornjesavske doline. Na njegovo priporočilo sem dobil povabilo za udeležbo na Kolokviju o bukovih gozdovih, ki ga je organiziral R. Tüxen v okviru Mednarodnega združenja fitosociologov (Stolzenau, 1961). Tam sem lahko prvič predstavil rastiščne razmere naših bukovih gozdov s prvimi fitocenološkimi tabelami. Tako sem vstopil v mednarodni krog fitocenologov. Leto zatem (1962) me je dr. V. Tregubov na simpoziju v Brixenu seznanil še z J. Braun-Blanquetom, ki si je vzel čas, da je pazljivo pregledal moje tabele o bukovih gozdnih združbah in ugotovil veliko razliko od doslej opisanih. Priporočil mi je še konzultacijo s prof. I. Horvatom, kar pa mi zaradi njegove težke bolezni ni več uspelo (umrl leta 1963). Z vsem tem in tekočim sistematičnim proučevanjem in kartiranjem gozdnih združb v majhnem merilu je bila odprta pot za nadaljnjo spoznavanje vegetacijske odeje v večjem delu Slovenije. Poleg gozdnogospodar-

skega območja Ljubljana smo v takem merilu kartirali še na območjih Novega mesta, Brežic, Maribora, Postojne, Kranja in postopno tudi na drugih območjih. To je tudi omogočilo, da smo že leta 1965 začeli s kartiranjem v velikem merilu. Odločitev je torej temeljila na obsežnem fitocenološkem delu v prejšnjih letih in na tekočih proučevanjih in kartiranju.

5. Bili ste idejni in strokovni vodja proučevanja gozdnih rastišč, eden od pionirjev s tega področja pri nas (poleg Tomažiča, Tregubova, Wrabra) po metodi Braun-Blanquet. Kaj je le-ta dajala gozdarju v primerjavi z drugimi, takratnimi in zdajšnjimi metodami (šolami)? Nam na kratko predstavite še druge metode (šole)?

Vprašanje je postavljeno zelo na široko in bi terjalo zelo obsežen odgovor. Zato le površno o tem. Ob številnih metodah in njihovih odtenkih v Evropi se bom podrobneje omejil na aktualno metodo Braun-Blanqueta in na njeno obrobje, ki je povezano z gozdarstvom v srednji Evropi. Metoda se je vsesplošno uveljavila v srednji Evropi in, kot navaja J. Braun-Blanquet, predvsem po zaslugi R. Tüxena, ki je vodil kolokvije in simpozije Mednarodnega združenja fitocenologov iz vseh evropskih držav in širil metodo tudi v vsem preostalem svetu. Na tej podlagi smo proučevali in kartirali gozdne združbe Slovenije. Metodo so dogovorno uporabljali tudi v vsej Jugoslaviji. Vendar smo kmalu ugotovili, da so jo gozdarji fitocenologi, tako kot drugod v Evropi, tudi pri nas v posameznih republikah prilagodili svojim pogledom. Tako je npr. prof. B. Jovanović (Beograd) celo modificiral poimenovanja združb (trinomna nomenklatura), kar so nekateri poizkušali uveljaviti tudi pri nas.

J. Braun-Blanquet je zasnoval metodo kot nadgradnjo drugim pristopom proučevanja rastišč, ki so jih opredeljevali po najznačilnejšem ekološkem dejavniku. Uvedel je poimenovanje rastišča po naravni grupaciji rastlin, ki so na rastiščih stalno prisotne in tako najboljše nakazujejo na ekološke razmere na rastišču. Z vpeljavo fitocenološke nomenklature je J. Braun-Blanquet nakazal prve obrise sistema rastlinskih združb, ki je bil tedaj,

kot je dejal, »v stadiju izgradnje«. Tedaj obsežen vegetacijski sistem rastlinskih združb je zgradil na značilnih rastlinskih vrstah, katerim je že W. Koch dodal še diferencialne vrste. Tak sistem naj bi botanikom nudil vpogled v splošne vegetacijske razmere na našem planetu (J. Braun-Blanquet: *Veda o rastlinskih življenjskih skupnostih*). Bistvena prednost metode je v tem, ker je omejevanje rastlinskih združb, za katere je značilna določena stalnost rastlinske sestave, neprimerno lažje, kot omejevanje rastišč po določenem ekološkem dejavniku, katerega opredelitev kot odločilnega dejavnika je praviloma sporna. Specifičnost metode je tudi v obvezni navedbi avtorja opisane združbe, kar je nujno zaradi njene težnje po vsesplošni uveljavitvi (kot pri idiobiologiji), po drugi strani pa z navajanjem avtorja združbo do neke mere tudi regionalno opredelimo.

Po tej metodi opisane gozdne združbe so vegetacijsko, rastiščno in razvojno dobro predstavljene. Gozdar, ki je seznanjen z osnovno zgradbo združb in njihovimi rastišči, lahko pri prehodu skozi gozd ob presoji osnovnih orografskih razmer in poznavanju rastlin, ki so v gozdovih najpogostejše, hitro zaznava, v kakšnem rastiščnih razmerah in v okviru katere združbe se nahaja. Poznavanje indikatorskega pomena rastlinskih vrst pa omogoča podrobneje oceniti zatečene rastiščne razmere in razvojno težnjo v vsakem gozdnem sestoju (tj. fitocenozi). Gozdni sestoji se vključujejo v gozdni rastiščni tip, določenim za združbo. V tem okviru z njimi gospodarimo individualno, v skladu s svojo razvojno fazo in zunanjimi vplivi na njihov razvoj. Več truda je potrebno v sestojih, katerih drevesna sestava je bistveno spremenjena, posebno če je že več stoletna. Vendar pozornemu očesu ne bodo ušle rastlinske vrste prvotne gozdne združbe ob rastlinskih vrstah, ki nakazujejo spremembe v talnih razmerah.

Naj omenim še nekaj smeri proučevanja gozdnih združb ali gozdnih rastišč, ki so dobile velik odziv v gozdarstvu srednje Evrope. Takšni sta metoda prof. ing. dr. A. Zlatnika (*Brnska tipološka šola: gozdni tipi*) in tipološka šola Mezera-Mraz-Samek (*Praška tipološka šola: rastiščni tipi*), ki sta se uveljavili v gozdarstvu Slovaške in Češke. Zlatnikova metodologija temelji na biogeocenoloških osnovah, vendar je kompleksna tipološka metoda, ki uporablja biogeocenološko = fitocenološko tipi-

zacija in indikacijo rastišč ter je sinteza fitocenološke in rastiščne smeri proučevanja. Fitocenološko proučevanje gozdnih rastišč temelji na prvobitnih zasnovah Braun-Blanquetove metode, saj je prof. A. Zlatnik po njenih načelih opisal gozdne združbe Krkonošev že daljnega leta 1925 (1928). Sistem gozdnih tipov pa je preprosto zgrajen na dominantnih drevesnih vrstah. Praška rastiščna tipološka šola izhaja iz ukrajinske tipološke šole, ki uporablja povsem druga določila za opredelitev gozdnega rastiščnega tipa (predvsem tla in njihovo hranljivost ipd.). Vendar so gozdni oz. rastiščni tipi, pridobljeni po tako različnih določilih obeh metod, medsebojno primerljivi. Obe metodi sta izrazito prilagojeni proučevanju rastišč gozdnih združb in nimata težnje Braun-Blanquetove šole, tj. spoznati naravno grupacijo rastlin ali rastlinske življenjske skupnosti v širšem svetu.

V našem bližnjem sosetstvu se je uveljavila metoda Schlenker-Kraus-Hauff (*Standortskunde*). Metoda temelji na ugotavljanju »rastiščnih celot«, tj. gozdnorastiščnih tipov na podlagi podrobnih geoloških, orografskih, pedoloških in palinoloških raziskav ter določanju deleža rastlinskih vrst posameznih ekoloških skupin (po H. Ellenbergu) ter, v zadnjem času, tudi na vzporednih fitocenoloških raziskavah (T. Müller). Zato je tudi za te »rastiščne celote« (*Standortseinheit*) mogoče najti pokrivanje z drugimi metodami. Po tej metodi so neposredno kartirani gozdnorastiščni tipi v velikem merilu (1 : 5.000 in 1 : 10.000) v vsej pokrajini Baden-Württemberg. Gozdni rastiščni tipi so ekološko zelo dobro opredeljeni, tudi natančno kartirani (stomerska mreža), razporejajo in poimenujejo pa jih po prevladujočem dejavniku (relief, substrat, tla ipd.), čemur oporeka J. Braun-Blanquet. Gozdnih rastiščnih tipov ne uvrščajo v sistem, vendar so regionalno opredeljeni z rastiščnim območjem (*Wuchsgebiet*). Za gozdarje je to preprosto in učinkovito, in ni naključje, da je inž. J. Miklavžič, ki je tedaj (v petdesetih letih) pripravljaval proučevanje gozdnih rastišč, navezal tesne stike s prof. G. Schlenkerjem, ki je zanj tudi razčlenil Slovenijo na rastiščna območja.

V nekdanji vzhodnonemški državi je prof. A. Scamoni (Gozdarska fakulteta v Eberswaldu) uveljavil fitocenološko metodo, ki je povzemala metode Knappa (1948), Braun-Blanqueta (1951) in Sukačeva

(1950) s poudarkom na za gozdarstvo pomembnih dopolnitvah H. Ellenberga. Z združitvijo obeh Nemčij je usahnila tudi Scamonijeva metoda.

Na Hrvaškem pri Gozdarskem inštitutu Jastrebarsko, na Oddelku za tipologijo šuma, so že od začetka šestdesetih let potekala tipološka raziskovanja in kartiranja gozdov in gozdnih rastišč pod vodstvom D. Cestarja, ki so tudi objavljena z uredništvom prof. S. Bertovića. Raziskave so zelo kompleksne, ker ugotavljajo tudi gospodarske vidike njihovih ekološko-gospodarskih tipov gozdov. Temelj tipologiji so gozdne združbe, določene po Braun-Blanquetovi metodi.

6. Kod največjemu poznavalcu - fitocenologu (teoretiku in praktiku) Vam niso priznali habilitacije za ta predmet na gozdarskem oddelku v Ljubljani.

Moja kandidatura za habilitacijo ni bila povezana z željo, da bi menjal usmeritev svojega delovanja in se zaposlil kot visokošolski učitelj na gozdarskem oddelku. Tedaj sem bil zaposlen na resornem Ministrstvu (tedaj Sekretariatu) ter sem bil polno zaposlen z urejanjem povsem neusklajenega izdelovanja gozdnogospodarskih načrtov in izdelavo navodil za sestavo prvih gozdnogospodarskih načrtov za območja. Vse to je bilo nujno za uveljavljanje gospodarjenja z gozdovi na podlagi lastnosti gozdnih združb. S tem bi bil dosežen namen in utemeljeno fitocenološko proučevanje in kartiranje naših gozdov. Poleg tega sem v povezavi z Gozdnovegetacijsko karto dokončeval legendo gozdnih združb in pripravljaval študijo o proizvodni sposobnosti naših gozdov. K habilitaciji me je leta 1976 nagovoril prof. Iztok Winkler in mi tudi napisal osnutek vloge, ki sem jo oddal. Postopek se je zelo zavlekel in leta 1981 me je s potekom habilitacije prvi seznanil Karmelo Budihna, tedanji pomočnik ministra in nato še prof. Winkler. Budihna me je seznanil z »neverjetnim nastopom« prof. Dušana Mlinška proti moji habilitaciji, čeprav so bili vsi člani zanj. Navedel je še njegovo izjavo, ki je bila odločilna: »Če boste Koširja habilitirali, potem jaz odstopam.« Seveda je bil to hud pritisk glede na »zaledje«, ki ga je imel prof. D. Mlinšek. Budihna je zahteval, da se pritožim. Njemu na ljubo sem se

pritožil, potrdilo o oddani poštni pošiljki hranim za spomin. Preveril je, če sem se pritožil, ker ni nič prišlo na habilitacijsko komisijo. Pokazal sem mu potrdilo pritožbe in je samo zmajal z glavo. Osebnost me to ni prizadelo, ker nisem imel učiteljskih ambicij, bilo pa je koristno, ker sem spoznal tudi osebnostne značaje kolegov v svojem okolju.

7. Ali ni z ukinitvijo Biroja za gozdarsko načrtovanje ob pripojitvi (Biro) k Gozdarskemu inštitutu Slovenije (GIS) in Vašo nehabilitacijo začela slovenska fitocenologija zahajati stran od Braun-Blanqueta in stran od uporabnosti? Kje je danes?

To bi težko povezoval. Prelomno leto je bilo leto 1974. Tedaj, ko sta Tüxen in Braun-Blanquet zaključevala svojo življenjsko pot (umrla sta leta 1980), so se vedno bolj uveljavljale težnje drugih fitocenologov, predvsem Nizozemcev (V. Westhoff, J.J. Barkman, E. Maarel v. d., ipd.), ki pa odstopajo od osnovnih načel Braun-Blanquetove metode. O pojmu klimaksa so se že leta 1962 (na ekskurziji v Dolomitih) pregovarjali z J. Braun-Blanquetom. Z novimi pristopi se opuščajo pojmi, ki opredeljujejo razvojno stopnjo in druge lastnosti združbe, o čemer sem že pisal. S tem se odstopa od povezave sestave rastlinske združbe z aktualnimi rastiščinimi razmerami in njeno recenčno sindinamiko. V zadnji publikaciji je tudi H. Ellenberg zapisal, da ga je že v začetku šestdesetih let »*der Altmeister*« večkrat obiskal na inštitutu in izrazil bojazen, kam pelje fitosociologija (J. Braun-Blanquet je vztrajal pri ...sociologiji) s »to poplavo (*Hochflut*) osnovnih vegetacijskih enot«. To pa je za spoznavanje gozdnih rastišč zelo pomembno. Zaradi dokaj samovoljnih pristopov k opisu rastlinskih združb in njihovem poimenovanju in preimenovanju se je pri mednarodnem združenju fitocenologov v začetku sedemdesetih let pristopilo k izdelavi Kodeksa fitosociološke nomenklature. Pri prvem osnutku, ki je bil objavljen leta 1974, sem še sodeloval. V kratkem obdobju so si nato sledile še tri izdaje (1977, 1980 in 2000), pri katerih Tüxen in Braun-Blanquet zaradi starosti in smrti nista sodelovala. Različni koncepti, predvsem člen 7. (1980), da je »*izvorna diagnoza rastlinske združbe ustrežna, če*

je predstavljena z vsaj enim popisom«, so prinesli poplavo novih gozdnih združb, še preden je bilo določilo popravljeno nazaj na najmanj deset popisov (leta 2000). Po drugi strani je v teh edicijah Kodeksa večji poudarek namenjen poenotenemu razvrščanju združb v fitocenološki sistem s ciljem možnosti najširše primerjave naravne grupacije rastlinskih vrst. Vse večji poudarek na vsesplošni primerljivosti rastlinskih združb pa žal vodi tudi stran od temeljnega namena spoznavanja ekologije konkretnega rastišča, v našem primeru, gozdne združbe. Tako so, kot primer, s svojim sistemom posegli tudi v gozdne združbe evropske Rusije in še naprej v Mongolijo itn., kjer pa so kmalu ugotovili (M. S. Ghiljarov), da je tak sistem neuporaben za sodobno ekologijo. Čim bolj so botaniki razvijali in uveljavljali sistem rastlinskih združb, toliko bolj je fitocenologija izgubljala na uporabni vrednosti za gozdarstvo. Vsa dogajanja so vplivala na potek razvoja fitocenološke vede in so imela tudi neposreden odziv pri nas. Fitocenologi na Biološkem inštitutu SAZU-ja so tem trendom sledili in nekateri so šli celo tako daleč, da so po svoje opredeljevali značilnice za posamezne kategorije sistema rastlinskih združb in na podlagi teh utemeljevali svoje združbe.

Vsi omenjeni procesi so povzročili, da so se že zelo kmalu nekateri gozdarji umaknili ali pa so bili odrinjeni (npr. E. Aichinger, H. Etter, ipd.), v mojem času še zelo aktivni A. Hofmann, F.K. Hartmann, G. Jahn, H. Mayer in drugi, ali so se posvetili aplikaciji v gozdarstvo (gozdarski tipologiji) ali pa so prešli v botanične ustanove. Tudi nekateri naši fitocenologi ugotavljajo, da iz vidika gozdarstva tak razvoj fitocenologije nima perspektive. Ali mnenje drugega fitocenologa, ki je desetletja predaval fitocenologijo na naši katedri za gojenje: »*Če je sploh kaj na tem.*« In kakšno je lahko potem mnenje »o *tem*« naših študentov, inženirjev? Za primerjavo naj omenim, da na srbski, hrvaški in bosanski fakulteti še vedno predavajo »*šumarsko fitocenologijo*«, kot so jo v času mojega študija. Na naši fakulteti trenutno predavajo »fitocenologijo« ločeno od ekologije gozdnih združb. Tak »*botaničen*« pristop zmanjšuje uporabnost za gozdarsko prakso. Če fitocenologijo razumemo »filozofsko« kot nekakšno proučevanje rastlinskih skupnosti, ne

pa v pomenu, kot ga je opredelil Braun-Blanquet v svoji metodologiji, imajo prav, da »na tem« res ni nič. Podrobno predstavljanje različnih teorij proučevanja rastlinskih skupnosti, znanih v širšem svetu, naj ne bi bil namen gozdarskega študija, to se lahko le omeni, temveč podrobna predstavitev v gozdarstvu uveljavljene fitocenološke šole, na kateri temelji proučevanje gozdnih združb in predstavitev rezultatov teh proučevanj. Temu ustrezno je tudi v sosedstvu uveljavljeno poimenovanje: šumarska, farmacevtska, agrarna fitocenologija. Obravnava ekologije gozdnih združb ločeno od temeljne opredelitve rastlinskih enot, njihove sindinamike, singenetike itn., kar je temeljna vsebina metode Braun-Blanqueta, nas pripelje tja, kjer smo bili pred njeno uveljavitvijo. Tega se je zavedal tudi J. Braun-Blanquet in v zadnji izdaji svoje knjige dodal, da se gozdne tipe (ne ekologije gozdnih združb, ki je neločljivo povezana z vegetacijo) obravnava zunaj in neodvisno od sistematike rastlinskih združb. Vendar tudi dodaja, da morajo biti gozdni tipi utemeljeni na solidni fitocenološki podlagi. Gozdne združbe, ki niso sinekološko in singenetsko dobro opredeljene, ne morejo biti podlaga za gozdni tip. J. Braun-Blanquet je torej vztrajal pri aplikativnosti svoje metode. Ne nazadnje velja omeniti, da je R. Tüxen desetletja skrbel za izhajanje publikacije z naslovom *Angewandte Pflanzensoziologie*?

Ali lahko vsa našeta dogajanja pripisujemo »nadaljnemu razvoju Braun-Blanquetove metode«? Uporaba Braun-Blanquetove fitosociološke nomenklature in sistema za poimenovanje in razvrščanje združb še ne pomeni, da je bila združba proučena po metodi Braun-Blanqueta. Vse kaže, da fitocenologija postopno prehaja v sigmasociologijo. Nihče ne sme oporekati novim pristopom, vendar naj bi jih kot take opredelili.

Sedanje odstopanje od temeljnih postulatov Braun-Blanquetove metode poenostavlja opisovanje rastlinskih združb in omogoča njihovo »dobljenje« po rastlinskih kombinacijah, katerih rastišča se med seboj signifikantno sploh ne razlikujejo, njihove sindinamike pa pretežno ne proučujemo. Tak pristop daje vpogled v naravno grupacijo rastlin v širšem prostoru, kar promovira botaniko in botanike, ne zadovoljuje pa gozdarjev, ki morajo spoznati čim več rastišč-

nih dejavnikov in singenezo gozdnih združb, tj. aktualni sukcesijski razvoj gozdnih sestojev (fitocenoz). Za popolno uveljavitev fitocenoloških dognanj je pomembno, da se opredeljene gozdne združbe med seboj signifikantno razlikujejo tako v pogledu rastiščnih razmer kot njihovega razvoja, tako da lahko spoznanja apliciramo na njihove fitocenoze, gozdne sestoje. Lastnosti tako opredeljenih gozdnih združb imajo svoj odraz tudi v njihovi donosnosti (R_k) in-ali v gozdnogojitvenih pristopih, kar daje pomembne napotke za usmeritev gospodarjenja. Na Biroju za gozdarstvo načrtovanje smo vzporedno s opisom gozdnih združb po Braun-Blanquetu (1951) opredelili tudi gozdnorastiščne tipe (od 1961 dalje), ki se dosledno pokrivajo z asociacijo, izjemoma tudi podrobneje s subasociacijo. Toliko na kratko o pogledih na razvoj Braun-Blanquetove metode, brez njegovega vpliva, v polpreteklem obdobju.

O končnem poteku združevanja Biroja z GIS vem le malo. Le enkrat me je direktor Poslovnega združenja za gozdarstvo T. Canjko zaprosil, da smo se sestali skupaj s tedanjim direktorjem Biroja za gozdarstvo načrtovanje na Poslovnem združenju za gozdarstvo ker naj bi pomagal uskladiti poglede na združevanje. Pri tem nisem mogel veliko pomagati, niti se nisem hotel vmešavati, ker nisem vedel za tednji koncept Biroja. Združevanje z GIS, katerega pobudnik je bilo od vsega začetka Poslovno združenje gozdarstva (ki nam je financiralo Gozdnovegetacijsko karto Slovenije), ni potekalo tako, kot so potekali prvi razgovori s tedanjim direktorjem inštituta M. Ciglarjem. Po tedanjih pogovorih naj bi fitocenološki sektor iz Biroja postal jedro novega oddelka za proučevanje gozdnih rastišč z nalogo uveljaviti gozdno tipologijo v prakso. Z združevanjem bi dobili možnost za razširitev dela po vsebini in obsegu ter možnost rednega objavljanja del, tako kot so to imeli v Zagrebu. Novi direktor Biroja je bil, kot tudi drugi zaposleni, manj naklonjen združevanju z GIS. Pogovori so ponovno potekali s posredovanjem Poslovnega združenja gozdarstva od leta 1976 do 1980, ko je bilo združevanje uresničeno. Toda tednji direktor gozdarstva inštituta je fitocenološki kader zaposlil po raznih oddelkih, nekateri se niso zaposlili na GIS in so prešli na Biološki inštitut ZRC SAZU. Kdo je temu botroval,

ne vem, verjetno pa dogovorno z Biološkim inštitutom SAZU-ja, ki naj bi bil izključno pristojen za fitocenološka raziskovanja. Ne smemo prezreti, da je tedaj GIS že imel svojega fitocenologa, dr. M. Piskernika, ki je uveljavljal svojo izvirno metodo in jo preizkušal na območju gozdov Slovenj Gradca. Ko je Marko Kmecl izbiral življenjepise za svojo publikacijo 101 gozdar, je želel, da pojasnim to, kar sprašujete tudi vi. Seveda mu nisem odgovoril, saj je bil tedaj že na vodilnem položaju na GIS.

8. Kateri so Vaši največji dosežki na področju proučevanja gozdnih rastišč?

Prvo moje delovno mesto na Gozdnem gospodarstvu Novo mesto ni bilo le zaradi štipendije, ki mi je olajšala študij v zadnjem letu – ni mi bilo treba več risati učil za profesorje –, temveč predvsem bukovi gozdovi Gorjancev, s katerimi sem se prvič srečal ob ekskurziji iz gojenja gozdov. Posvetil sem se predvsem njihovem proučevanju, saj je tudi prof. I. Horvat v svoji monografiji (1936) zapisal, da se bukovi gozdovi v Sloveniji razlikujejo od hrvaških. To se je pa pokazalo tudi pri kartiranju v Kamniški Bistrici, kjer si z njegovo združbo neutrofilnih bukovih gozdov v pomenu *Fagetum montanum croaticum* nismo mogli pomagati, ker so tako rastiščne kot vegetacijske razlike naših bukovih gozdov prevelike. Bukove gozdove sem začel proučevati leta 1954 v gospodarski enoti Radoha (v masivu Gorjancev), za katero sem vzporedno izdeloval gozdnogospodarski načrt. S proučevanjem bukovih rastišč sem nadaljeval na vsem novomeškem gozdnogospodarskem območju in z razumevanjem svojih šefov postopno širil naprej v Zasavje in kasneje vse na Pohorje. Rezultati tega proučevanja so bili predstavljeni, kot že omenjeno, v Stolzeau (1961) in pri nas kasneje objavljeni (1978) po zaslugi tedanjega direktorja GIS ter na priporočilo prof. dr. F. Gašperšiča. Vzporedno s kartiranjem Gozdnovegetacijske karte Slovenije sem raziskoval tudi druge združbe (združbe jelke, acidofilne, subacidofilne bukove gozdove itd.) in jih v skladu z možnostmi tudi objavi. V zadnjem delu sem vse to zaokrožil z večjim poudarkom na lastnostih gozdnih združb (Lastnosti gozdnih združb kot osnova za gospodarjenje po meri narave, 2010). Zbrana fitocenološkega materiala imam še

veliko, vendar nekje je treba končati in prepustiti delo novim generacijam.

Moj največji dosežek je, da sem uspešno zaključil nalogo, ki sem jo prevzel leta 1965, tj. Gozdnovegetacijska karta Slovenije in produkcijska sposobnost gozdnih rastišč. Karta je lahko nastala le s pomočjo predanih sodelavcev, na katerih je bilo težišče terenskega dela. Produkcijsko sposobnost naših gozdov pa sem predstavil v publikaciji Vrednotenje gozdnega prostora po varovalnem in lesnoproizvodnem pomenu na osnovi naravnih razmer, 1975 (ponatis leta 1976) z vrednotenjem gozdov po lesnoproizvodnem pomenu s pomočjo rastiščnega koeficienta (Rk). Hkrati so bili predstavljeni tudi varovalni gozdovi po varovalnem pomenu na podlagi naravnih danosti. Obe temi sta predstavljeni tudi na kartah (1 : 400.000), ki temeljita na Gozdnovegetacijski karti Slovenije. Metoda vrednotenja proizvodne sposobnosti gozdnih rastišč z Rk-jem je bila podrobneje predstavljena v publikaciji Vrednotenje proizvodne sposobnosti gozdnih rastišč in ekološkega značaja fitocenoze leta 1992 ter je tudi podprta z računalniško obdelavo. V izpopolnjeni obliki je ta metoda predstavljena v moji zadnji publikaciji (2010), ki omogoča tudi, sicer zelo zamudno, ročno izračunavanje Rk-ja. Vse to je omogočilo, da je fitocenologija in na njej utemeljeno gospodarjenje z gozdovi na podlagi naravnega razvoja gozdnih sestojev dobila vedno večji pomen v gozdnogospodarskem načrtovanju. Le-tega mi je uspelo v tedanjih razmerah še kar dobro organizirati in poenotiti. In to je bil moj glavni cilj.

9. Druga težava, s katero se srečujemo gozdarji in gozdarstvo dandanes, je gozdnogospodarsko načrtovanje, ki se vse bolj zapleta, a hkrati je realizacija načrtov vse manjša. Na področju gozdnogospodarskega načrtovanja ste delali veliko let in opravili pionirsko delo. Kaj menite o sedanjem gozdnogospodarskem načrtovanju?

Na kratko: po drugi svetovni vojni smo podevali le nekaj gozdnogospodarskih načrtov za veleposestniške gozdove. Zato so takoj po koncu »planskih sečenj« začeli nastajati gozdnogospodarski načrti najprej le za državne gozdove in že

leto zatem tudi za zasebne (1953), s katerimi so po zakonu prevzele gospodarjenje najprej tedanje poslovne zveze, nato zadruga in končno leta 1964 gozdna gospodarstva. V nadaljnjih desetletjih so bili vsi naši gozdovi urejeni z gospodarskimi načrti in tako prostorsko urejeni. Pri tem je bil nesorazmerno velik trud vložen v ureditev zasebnih drobnolastniških gozdov, da smo lahko njihove parcele in lastništvo prostorsko vezali na oddelke. Ugotovljeno je bilo stanje gozdov (sestojne razmere, lesne zaloge, prirastek ipd.), postavljeni cilji gospodarjenja in določen desetletni etat. Načrti so se obnavljali vsakih deset let in z vsako obnovo so se cilji gospodarjenja vedno bolj povezovali z rastiščnimi razmerami. Že v tistem obdobju se je načrtovanje vedno bolj racionaliziralo. Opustilo se je ugotavljanje števila drevja, frekvenčne krivulje, zamudno računanje temeljnic, uveljavljale racionalnejše terenske izmere, vpeljan je bil racionalnejši format, že leta 1964 je bila vpeljana računalniška obdelava podatkov ipd. Po drugi strani pa so se načrti, odvisno od samoiniciativnosti projektanta, polnili s vsesplošno znanimi podatki in opisi, ki nimajo neposredne povezave z vlogo gozdnogospodarskih načrtov. Izvajanje načrtov je bilo obvezno. Ob obnovah načrtov se je na podlagi obveznih letnih evidenc preverjala uspešnost realizacije načrtov in razvoja gozdov. To je omogočalo, da so z obnovami načrtov zagotavljali večje donose hkrati z njihovim progresivnim razvojem.

Z nastankom slovenske države je bilo zatečeno stanje naših gozdov povsem drugačno od tistega, ki smo ga podedovali po drugi svetovni vojni. Stanje naših gozdov se je v minulih desetletjih bistveno izboljšalo in povečala se je njihova zmogljivost, po drugi strani pa vsestranski tehnološki napredek omogoča in tudi terja drugačen pristop k spremljanju razvoja gozdov. Kot v sosednjih državah naj bi tudi pri nas »klasično« urejanje gozdov nadomestila inventarizacija gozdov. Vpeljana inventarizacija po sedanjih zasnovi ne more nadomestiti temeljne naloge urejanja gozdov, tj. kontrole gospodarjenja z gozdnimi sestoji. Vprašljiva je obveznost izvajanja takih gozdnogospodarskih načrtov, ki nimajo vgrajene kontrole gospodarjenja, niti jih ni mogoče preverjati glede njihove realizacije, vsekakor pa ne po vrsti, obsegu

in uspešnosti opravljenih del. Urejanje gozdov ima svojo tradicionalno vsebino in zato tega pojma ne gre mešati s pojmom inventarizacije gozdov. Tudi gozdnogojitveno načrtovanje dobiva novo vsebino: prilagajati se mora sodobnim pravilnim gozdarskim strojem in napravam ter tako usklajevati cilje gospodarjenja s sestoji. Gozdar ne more več slediti le svojim zamišljenim gozdnogojitvenim ciljem, ne da bi upošteval sedanje tehnološke in ekonomske možnosti ter se jim prilagajal, sicer je odkazilo nerealan in ga bo tehnologija povzila. Ob kakršni koli metodi ugotavljanja stanja gozdov pa je pomembno vsaj redno in kakovostno vzdrževanje označenih meja gospodarskih enot in njihove notranje razmejitev.

Obravnavna socialnih in drugih funkcij gozdov ni vezana na gozdnoureditveno mrežo gozdov, zato naj bi se obravnavala po tematiki v gozdnih predelih, kjer je aktualna. Gozdnogospodarska območja so bila oblikovana predvsem kot ekonomske kategorije, kjer je poudarek na zagotavljanju trajnosti gozdov in donosov tako v državnih kot zasebnih gozdovih, s katerimi je gospodarila gozdnogospodarska organizacija. V novi organizaciji gozdarstva ne sledimo več zahteve po zagotavljanju trajnosti donosov bodisi na nivoju lastnika ali gospodarske enote ali države, zato nimajo več take vloge, lahko pa imajo vlogo teritorialne razdelitve in kot statistične kategorije. Če se na nivoju območja ne preverja več trajnost gozdov in donosov, potem kakršni koli načrti nimajo vloge gozdnogospodarskega načrta.

Metod inventarizacij je več, za nas so sprejemljive le tiste, ki omogočajo povsem zanesljivo kontrolo gospodarjenja z gozdovi. Vse navedene ugotovitve in pomisleki in tudi sedanja strokovna gozdarska praksa, ki je neobremenjena z zasebnimi interesi, bi bila lahko osnova za izbor ustrezne metode inventarizacije ali urejanja gozdov ali njihove ustrezne kombinacije. Sedanji »kopulirani« načrti med inventarizacijo in urejanjem gozdov ter opremljeni s številnimi podatki, ki pa niso ovrednoteni, vsega tega ne zagotavljajo. Tako načrtovanje je le samemu sebi namen.

Vse to omogoča, da različno pojmujeemo »sonaravno« (nasprotje »nenaravno«?) gospodarjenje z gozdovi; od prepuščanja obnove gozdov naravni obnovi tj. stihijskemu razvoju gozdne vegetacije,

do sonaravnega gospodarjenja z gozdovi, kakršno je bilo pri nas uveljavljeno ves povojni čas, kot je to v Gozdarskem vestniku v svojem članku povzel Ž. Veselič. S prepuščanjem razvoja naravni, tj. stihijski obnovi gozdnih sestojev, ki praviloma potekajo v dolgotrajnih posečnih razvojnih fazah, se lahko odrekamo tudi nekaj desetletnemu prirastku in oblikovanju sestojnih zasnov. Vse to lahko z gozdnogojitvenimi deli premostimo in nadomestimo. Pri načrtnem gospodarjenju z gozdom se ne moremo odrekati usmerjeni obnovi in oblikovanju sestojnih zasnov. To je še posebno pomembno, ker sodobna tehnologija pušča za seboj tudi večje površinske poseke brez ustreznega podmladka. Po drugi strani pa vidim na televiziji (v hribe ne hodim več), da večje goloseke, nastale po ujmah, zasajajo s sadikami, napuljenimi v okolici s pojasnilom: »*Ker so najbližje rastiščnim razmeram.*« Vsemu temu bi lahko rekel namesto naravno tudi divje gospodarjenje z gozdovi, ki ga sedanje stanje gozdov lahko še nekaj časa prenaša. Ne gre, da bi gozdove, s katerimi so skozi stoletja intenzivno gospodarili, naenkrat prepuščali »*naravni*« obnovi, ker so številni med njimi že preveč oddaljeni od svojega naravnega razvojnega cikla ali imajo nesorazmerno dolge naravne obnovitvene faze.

10. Kje vidite rešitve za gozdnogospodarsko načrtovanje?

Rešitve so zelo preproste: uveljaviti splošni pomen gozdov kot za vode, saj so tesno odvisne od gozdov, In uveljaviti nemško (ali podobno) organizacijo gozdarstva. Tak predlog je bil enkrat že zavržen, ker menda preveč prizadene lastnike gozdov. Dokler organizacija gozdarstva ne zagotavlja kontroliranega spremljanja razvoja gozdov in je podrejena le lastništvu gozdov, ki gotovo niso tudi lastniki njihovih splošno koristnih funkcij, gozdnogospodarsko načrtovanje ne more dobiti svojega pomena in poslanstva. Ohranjanja splošno koristnih funkcij »*zdrava kmečka pamet*«, predvsem v gozdovih drobne posesti, ne more zagotavljati!

11. Imamo vrsto gozdarskih institucij (fakulteta, inštitut, Zavod za gozdove Slovenije). Ali se te institucije ustrezno odzivajo na aktualne težave? Kateri so po Vašem mnenju najaktualnejši problemi, ki bi jih bilo treba rešiti?

Vse navedene institucije so tesno povezane in odvisne od resornega ministrstva ter se lahko le skromno in boječe odzovejo na pereče težave. Če pa se odzovejo s predlogi, ki zakonodajalcu (in lastnikom gozdov) ne ustrezajo, jih preprosto prezrejo. To zelo destimulativno vpliva na njihovo odzivanje na aktualne težave. Po lastnih izkušnjah, ki sem jih dobil pri sodelovanju pri pripravi zakona o gozdovih (1974, 1985), vem, da to tudi niso bili predlogi stroke, temveč le posameznikov iz gozdarskih inštitucij z različnimi ambicijami. Predlogi tudi sedaj niso pretehtani skupaj z gozdarji iz gozdarskih inštitucij in gozdarji iz dnevne prakse ter njihovimi strokovnimi združenji. Vse to nadomeščajo predlogi posameznikov ali predstojnikov inštitucij, ki pa se uvrščajo med »*naše*« ali »*vaše*« in podpirajo trenutne politične rešitve ali pa so tihi. Večina verjetno upa, da se bo bodo stvari uredile same po sebi. »*Problem*« je sam po sebi rešljiv, če bi Zakon o gozdovih uskladili z njegovim temeljnim poslanstvom, pomembnim za ohranjanje gozdov, kot splošne dobrine, in ne le z interesi lastnikov, ki sicer z njimi razpolagajo in izkoriščajo les (po določilih načrta in strokovnega odkazila), niso pa lastniki splošno koristnih funkcij. S samim strokovnim odkazilom drevja za posek, predvsem v drobnoposestniški lasti gozdov (ki pri nas prevladuje), jih ni mogoče zagotoviti, ker se prepletajo interesi in potrebe lastnikov, ki niso v skladu z zatečenim stanjem njihovih gozdov, njihovimi potrebami ali željami in usmerjanjem gospodarjenja z gozdovi.